

המחלקה לתקשורת
המכללה האקדמית ספיר (ע"ר)

שדה הטלוויזיה לילדים בישראל

ממצאי מחקר בדגש מגדרי
(בישראל ובהשוואה גלובלית)

ד"ר יובל גוז'נסקי

המרכז לחקר מדיה לילדים ולנוער
המכללה האקדמית ספיר
נובמבר 2019

דו"ח המחקר בישראל הוכן בשנת 2019 על ידי ד"ר יובל גוז'נסקי, ראש המרכז לחקר מדיה לילדים ולנוער, המחלקה לתקשורת במכללה האקדמית ספיר.

המחקר הוא חלק מפרויקט בינלאומי שנערך במקביל בשמונה מדינות: ארצות-הברית, בלגיה, בריטניה, גרמניה, טיוואן, ישראל, קובה וקנדה. את המחקר הובילה ד"ר מאיה גוטץ, International Central Institute for Youth and

¹.Educational Television (IZI)

חלקים מן המחקר פורסמו בשנת 2018 במאמר: ².*Whose story is being told?*

כמה ממצאים הושוו למחקר בינלאומי קודם שנערך לפני כעשור, בשנת 2007, אותו הובילה בישראל פרופ' דפנה למיש. ³ חלקים ממחקר זה על הטלוויזיה לילדים בישראל התפרסמו במאמר בשם: "הבנים על הבנות": מיפוי מגדר ומשפחה של תכניות טלוויזיה לילדים בישראל. ⁴

הדו"ח הוכן בהשראת דו"ח אמריקאי-קנדי שדן בנתונים שעלו מן המחקר בארצות אלה, בעריכת פרופ' דפנה למיש וד"ר קולין רוסו ג'ונסון. ⁵

¹ <http://childrens-tv-worldwide.com/#genderrepresentation2>

² Götz, M., Hofmann, O., Mendel, C., Lemish, D., Scherr, S., Gozansky, Y., Huang, K., Prommer, E., Russo-Johnson, C., Sanabria, E., & Whitaker L. (2018). Whose story is being told? Results of an analysis of children's TV in 8 counties. *Television*, 31(E), 61-65. http://childrens-tv-worldwide.com/pdfs/Goetz_et_al_Television.pdf

³ <http://childrens-tv-worldwide.com/#genderrepresentation>

⁴ למיש, ד' (2011). "הבנים על הבנות": מיפוי מגדר ומשפחה של תכניות טלוויזיה לילדים בישראל. *מסגרות מדיה*, 6 (10-1), 61-88.

⁵ Lemish, D. & Russo Johnson, C. (2019). The landscape of children's TV in the US and Canada. White paper available at <https://static1.squarespace.com/static/5c0da585da02bc56793a0b31/t/5cb8ce1b15fcc0e19f3e16b9/1555615269351/The+Landscape+of+Children%27s+TV.pdf>

תוכן עניינים

4	אודות המחקר
5	ז'אנר (סוגה)
6	ארץ ההפקה
7-8	מאחורי הקלעים: ההרכב המגדרי של היוצרים
9	הדמויות
10	מגדר הדמויות הראשיות
11	מגדר הדמויות לפי סוג הדמויות
	בחינת הדמויות האנושיות שהוצגו בטלוויזיה לילדים בישראל
13	גוון העור של הדמויות
14	צבע השיער וגיל הדמויות
15	מוגבלויות ומאפייני אישיות
16	ייצוג סוציו-אקונומי ומראה חיצוני
17-19	סיכום הממצאים ומחשבות על עשייה

אודות המחקר

מדגם מייצג של תוכניות טלוויזיה לילדים (בערוצי שידור ליניאריים) אשר פונות לילדים עד גיל 12 הוקלטו בישראל בסתיו של שנת 2017. באותה עת פעלו בישראל 19 ערוצי טלוויזיה לילדים במסגרת שירותי הפלטפורמות של טלוויזיה רב ערוצית.⁶

המדגם בישראל

נדגמו **שבעה ערוצי ילדים מרכזיים**: ארבעה ערוצים פרטיים לגילים של ביה"ס היסודי; שני ערוצים פרטיים לילדי הגן; וערוץ ציבורי אחד לבני 4-10. בכל ערוץ הוקלטו שני ימי שידור מלאים (14-16 שעות) במסגרת שידורי הכבלים, בשני ימים שונים (לא כולל שישי-שבת או חגים).

ערוצי השידור שנדגמו: ערוץ הילדים, ניקלודיאון, דיסני, זום, הופ!, ניק' ג'וניור והטלוויזיה החינוכית הישראלית.

הקף ההקלטה:

- **213 שעות** (14 ימים מלאים).
- **666 תוכניות** (מתוכן 633 עלילתיות).
- **2568** דמויות עלילתיות (מתוכן - 1,421 דמויות אנושיות).

שיטת המחקר

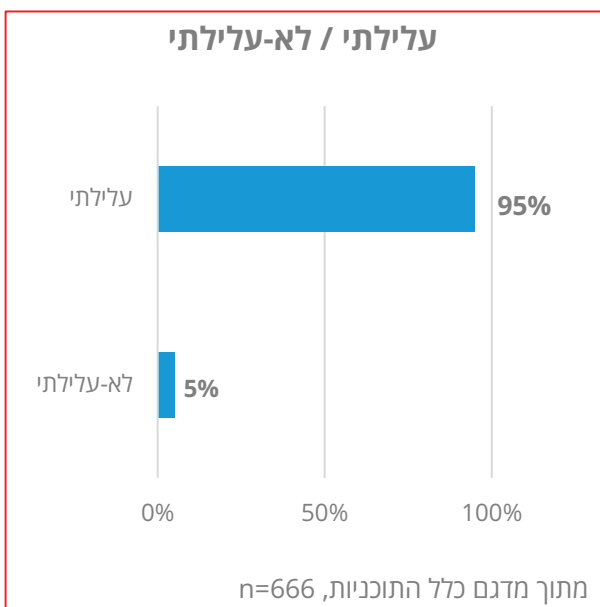
שתי סטודנטיות מצטיינות, אלונה קדם ועינב גוז'נסקי, מילאו תפקיד של עוזרות מחקר. לאחר הכשרה ותחת הנחיה של עורך המחקר ד"ר יובל גוז'נסקי, הן קידדו את התוכניות כולן לפי ספר קידוד מקיף, מפורט ואחיד לכל ארצות המחקר. ספר הקידוד כלל ניתוח התוכניות בכללן (למשל: ז'אנר, ארץ ההפקה, גיל קהל היעד, היוצרים והמפיקים של התוכניות), כמו גם ניתוח של הדמויות שהוצגו בתוכניות (לפי אבני בוחן כמו מגדר, רקע אתני, גיל, מוגבלויות, מעמד חברתי, מראה והתנהגות).

הנתונים כונסו בטבלת קידוד אחידה ונותחו סטטיסטית בידי מומחים במרכז הבינלאומי המרכזי לטלוויזיה לצעירים ולחינוך (IZI) במינכן. בדו"ח להלן יוצגו עיקרי הממצאים.

⁶ הערוצים כולם פעלו בשפה העברית, תוך התעלמות כמעט מוחלטת מזדורי השפה הערבית בישראל.

ז'אנר (סוגה)

מתוך 666 תוכניות ששודרו:

95% היו תוכניות עלילתיות (633 תוכניות),
5% היו תוכניות לא-עלילתיות (33 תוכניות).

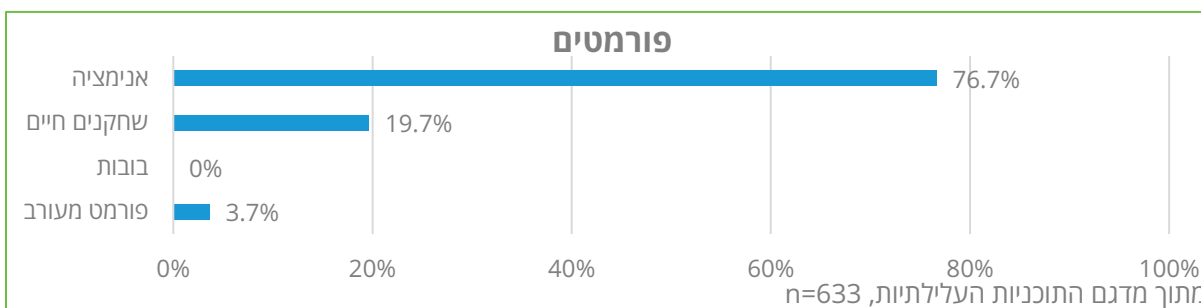
בהשוואה לעשור הקודם (שנת 2007),
חלה עלייה משמעותית בשיעור התוכניות
העלילתיות (2017 - 95% - 2007 - 67.4%)
וירידה בשיעור התוכניות שאינן עלילתיות.

השוואה בין הערוצים הפרטיים לבין הערוץ
הציבורי (הטלוויזיה החינוכית), מראה כי
בטלוויזיה החינוכית היה שיעור התוכניות
הלא-עלילתיות גבוה: 25.5%, לעומת 1.4%
בלבד בערוצים הפרטיים.

תוכנות מעשיות / ראוי לשים לב ל **לעליה**
בשיעור התוכן העלילתי ולירידה בתוכן שאינו
עלילתי בערוצי הטלוויזיה בעשור האחרון,
במיוחד נוכח הפופולריות של צפיה בתוכן
לא-עלילתי בקרב ילדים בפלטפורמות
דיגיטליות כמו יוטיוב או אינסטגרם. ממצא זה
חוזר על עצמו גם במדגם הבינלאומי.

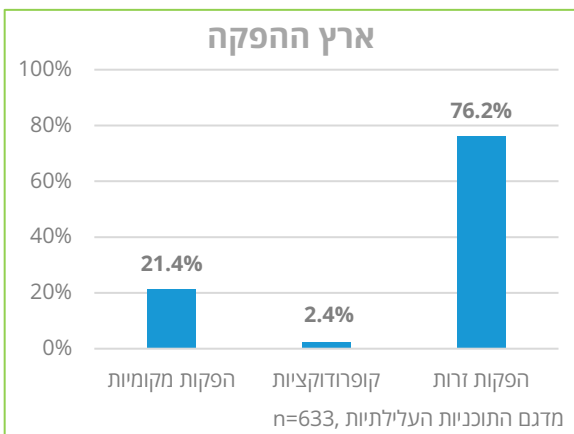
פורמט התוכניות העלילתיות (633 תוכניות):

76.7% - באנימציה (483 תוכניות),
19.7% - לייב אקשן עם שחקנים (124 תוכניות),
3.7% פורמט מעורב (23 תוכניות).
אנימציה נותרה הסוגה הפופולרית ביותר בשידור
לילדים בכל הארצות. עם זאת, בהשוואה
בינלאומית, ערוצי הילדים בישראל ממוקמים
במקום השני (אחרי בריטניה), בשיעור
תוכניות הלייב אקשן עם שחקנים.

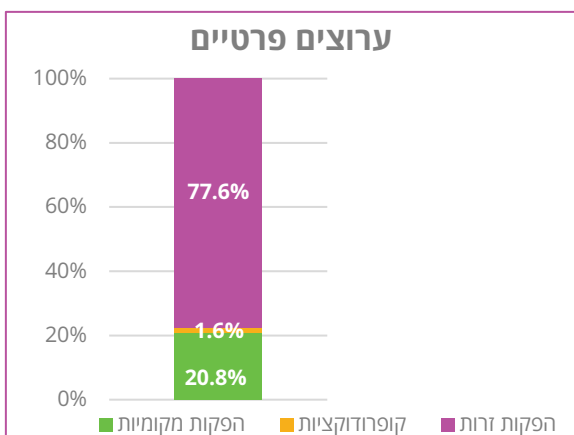
ארץ ההפקה

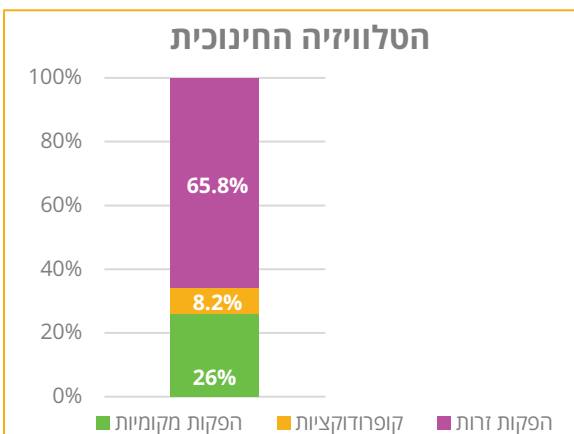
התוכניות העלילתיות לילדים ששודרו בשבעת ערוצים היו ברובן תוכניות שהופקו בחו"ל (76.2%). הפקות מקור ישראליות היו מעט יותר מחמישית (21.4%). הפקות מעטות היו קופרודוקציות, כלומר הפקות משותפות לשתי מדינות ויותר (2.4%).

בהשוואה לעשור הקודם (2007), חלה עליה בשיעור הפקות המקור ששודרו (2007 - 13.1%, 2017 - 21.4%).

בהשוואה בינלאומית, ערוצי הילדים בישראל ממוקמים במקום הרביעי בשיעור ההפקות העלילתיות המקומיות (אחרי בריטניה, ארה"ב וקובה).

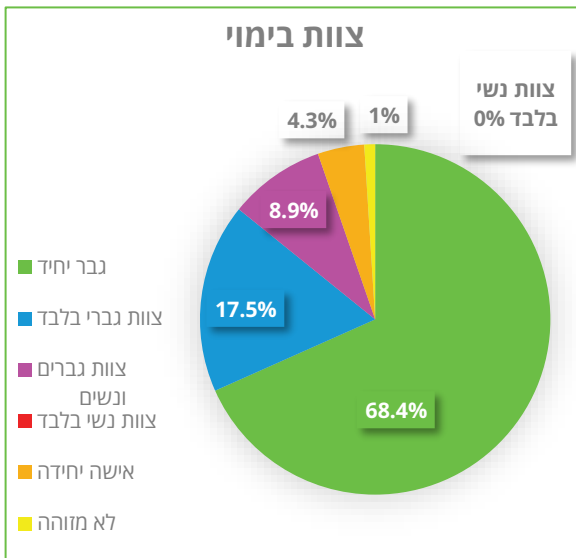
השוואה בין הערוצים הפרטיים לבין הערוץ הציבורי (הטלוויזיה החינוכית), מראה כי בחינוכית שיעור הפקות המקור היה גבוה יותר - 26%, לעומת 20.8% בערוצים הפרטיים.

תובנות מעשיות / עליה בתוכן מקומי-
מקורי נובעת מהתחרות העזה בין הפלטפורמות והערוצים השונים הפועלים בישראל על ליבם של הצופים הצעירים. עם זאת, ישראל עדיין ממוקמת מתחת לשיעור הממוצע הבינלאומי של הפקות מקומיות (שהוא 26%).

מאחורי הקלעים: ההרכב המגדרי של היוצרים⁷

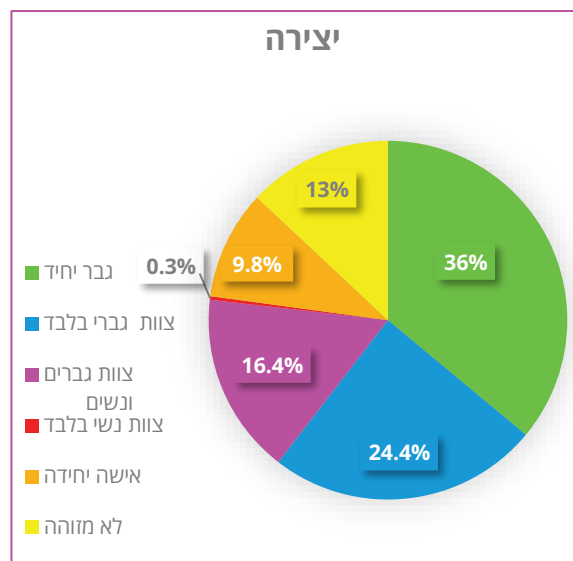

בימוי התוכניות: מאחורי הקלעים של 633 התוכניות העלילתיות ששודרו לילדים בכלל הערוצים עמדו:

צוותי בימוי שכללו גבר או כמה גברים אחראים ל-86% מהתוכניות (541 תוכניות).

צוותים הכוללים גברים ונשים ביימו 8.9% מהתוכניות (56).

במאות נשים היו רק ב-4.3% מהתוכניות (27), ולא היה אפילו צוות אחד המורכב מנשים בלבד.

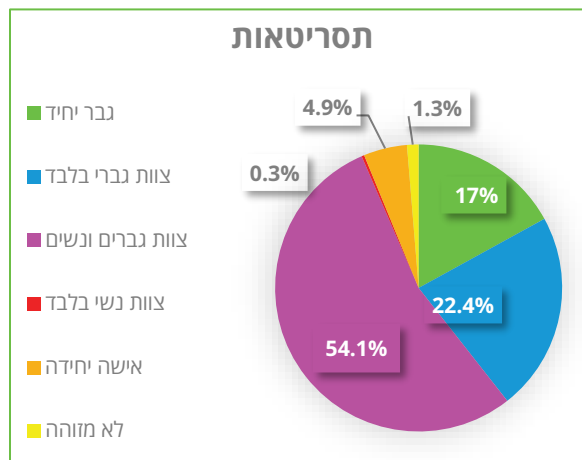

בקרב מי שהוגדרו **כיוצרי/ות התוכניות: גברים (יחידים או בצוות גברי בלבד) יצרו כ-60%** מהתוכניות (381).
צוותים הכוללים גברים ונשים - 16.4% מהתוכניות (103).
נשים יוצרות (יחידות או בצוות נשי בלבד) - 10% מהתוכניות (64).
ב- 13% מהתוכניות לא ניתן היה לזהות בנפרד את היוצרים או היוצרות.

⁷ המידע אודות אנשי הצוות נדלה מן הקרדיטים של התוכניות והוצלב עם מאגרי מידע מקוונים.

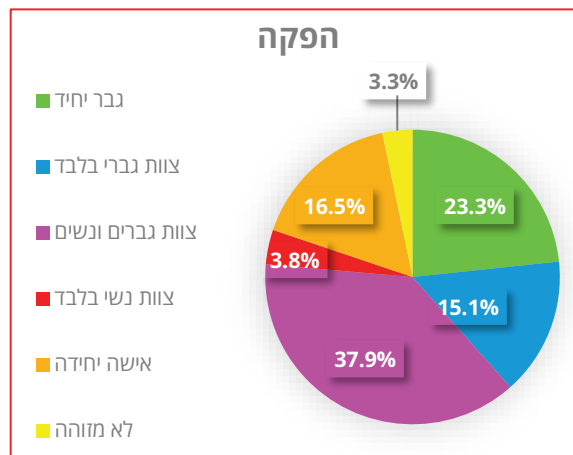

מאחורי הקלעים: המגדר של היוצרים והיוצרות

בקרב **כותבי/ות התסריטים** של 633 התוכניות העלילתיות: צוותים הכוללים גברים ונשים היוו כ-54% (341 תוכניות). גברים תסריטאים (יחידים או בצוות גברי) מנו כ-39% (248 תוכניות). נשים תסריטאיות (יחידות או בצוות נשי) היו בכ-5% (33 תוכניות).

בצוותי ההפקה: צוותים הכוללים גברים ונשים היוו כ-38% (239 תוכניות). גברים מפיקים (יחידים או בצוות גברי) מנו גם הם כ-38% (242 תוכניות). נשים מפיקות (יחידות או בצוות נשי בלבד) היו בכ-20% (128 תוכניות).

תובנות מעשיות / אמנם צוותי ההפקה ברובם אינם ישראלים (שני שלישים מן התוכניות הופקו בחו"ל), ובכל זאת יש מקום להציב כמטרה את הייצוג השווה של נשים וגברים בתהליך היצירה עצמו. בולט במיוחד שיעורן הנמוך של נשים כבמאיות. שיעור הנשים המוגדרות כיוצרות של התוכניות גבוה משיעור הבמאיות, ובכל זאת מדובר בשיעור נמוך בקרב מי שמפתחים את עיקרי התוכן, הדמויות והעלילות של הסדרות לילדים וילדות.

בקרב צוותי כתיבת התסריטים וההפקה, זוהה אחוז גבוה יותר של צוותים משותפים של נשים וגברים, אך עדיין נמצא שיעור ניכר של צוותים גבריים בלבד. הדבר משמעותי במיוחד בתחום התסריטאות, שבו נכתבות המילים ונקבעים המעשים של הדמויות. בעבודה תסריטאית יש משמעות לנקודות מבט שונות ולקולות מגוונים, ולכן תסריטאיות נשים, יחד עם כותבים מרקעים שונים, עשויים להעשיר את היצירות עצמן, כך שהן יתאימו לקהל המגוון של הילדים.

הדמויות

תובנות מעשיות / ישראל מצויה מעט מעל הממוצע העולמי בשיעור הדמויות האנושיות (שעומד על 54.9%), וזאת ככל הנראה בשל הריבוי היחסי של הפקות דרמה וסיטקום מקומיות. עם זאת, מאחר שרוב התוכניות העלילתיות כוללות אנימציה (יותר מ-3/4 מהן), אין זה מפתיע שרבות מהדמויות הן של בעלי חיים, מפלצות ומכונות (כ-45%).

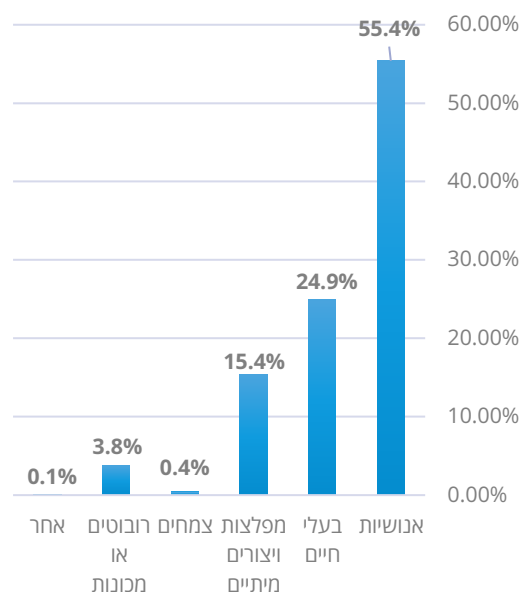
ראוי להביא בחשבון את מסקנת המחקר האקדמי לפיה ילדים לומדים טוב יותר התנהגויות חברתיות ראויות כאשר הסיפורים כוללים דמויות אנושיות לעומת דמויות מואנשות (כמו חיות או יצורים מדברים). הירידה בעשור האחרון בשיעור הדמויות האנושיות, יחד עם העלייה בשיעור המפלצות והיצורים המיתיים, מציבות בפני יוצרי ויוצרות תוכן לילדים, בעיקר לגיל הרך, את הצורך לכלול מספר רב יותר של דמויות אנושיות בסיפורים שלהם/ן.

בתוכניות העלילתיות שנבחנו במחקר נמצאו **2,568 דמויות ראשיות** (כולל מצוירות): 55.4% היו דמויות אנושיות (1,421 דמויות), 24.9% היו בעלי חיים (639 דמויות), 15.4% מפלצות ויצורים מיתיים (394 דמויות), ו-3.8% היו רובוטים או מכונות (98 דמויות).

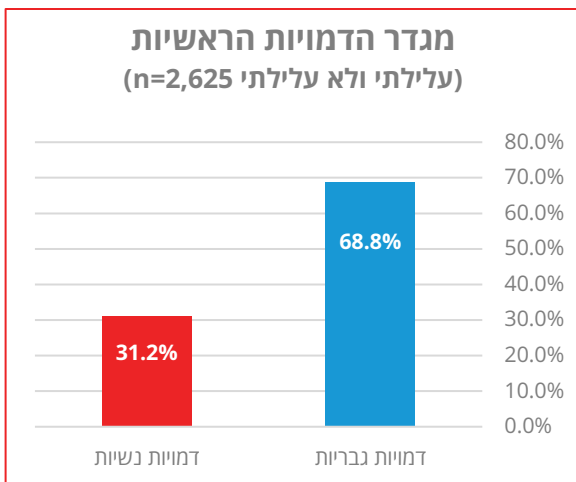
בהשוואה לעשור הקודם, חלה **ירידה של 11.6% בשיעור הדמויות האנושיות** (2017 - 55.4%, 2007 - 67%), ולעומת זאת, חלה עליה משמעותית של פי 5 ויותר במספר המפלצות והיצורים המיתיים (2017 - 15.4%, 2007 - 3%).

סוגי הדמויות

(מתוך 2,568 דמויות)

מגדר הדמויות הראשיות

מבין כל התוכניות שנחקרו (עלילתיות ולא עלילתיות), נמצא כי 68.8% מהדמויות הראשיות היו גבריות, ורק 31.2% היו דמויות נשיות.

בתוכניות לא-עלילתיות בלבד, שיעור הדמויות הנשיות היה נמוך עוד יותר - 29.4%, לעומת 70.6% של דמויות גבריות.

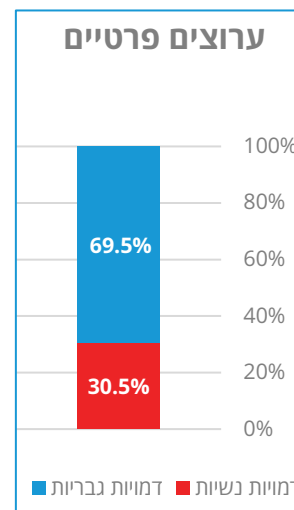
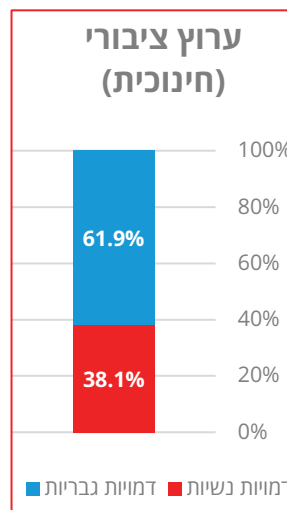
בהשוואה לעשור הקודם, חלה ירידה של 6.2 נקודות אחוז בשיעור הדמויות הנשיות (2017 - 31.2%, 2007 - 37.4%).

בהשוואה בינלאומית, בשנת 2017 מוקמה ישראל במקום האחרון בשיעור הדמויות הנשיות בטלוויזיה לילדים(!).

השוואה בין הערוצים הפרטיים לבין הערוץ הציבורי (הטלוויזיה החינוכית), מראה כי בחינוכית היחס בין דמויות נשיות לדמויות גבריות היה מאוזן יותר (38.1% לעומת 30.5%). עם זאת, גם בערוץ הציבורי שיעור הדמויות הנשיות אינו שיוויוני.

תובנות מעשיות / ההשוואה בין אחוז הדמויות הנשיות והגבריות בטלוויזיה לילדים בישראל מגלה חוסר שיוויון בולט. פחות משליש מהדמויות הן נשיות. במילים אחרות, על כל דמות נשית המופיעה על המסך, ניתן למצוא 2.2 דמויות גבריות. למרות התחושה כי שיוויון בייצוג המגדרי הוא סוגיה הנמצאת על סדר היום הציבורי כבר תקופה ארוכה, דווקא בעשור האחרון חלה ירידה משמעותית בשיעור הדמויות הנשיות. ירידה זו מציבה את ישראל במקום האחרון מבין כל המדינות שהשתתפו במחקר זה (אשר בכללן נמצא חוסר שיוויון, אם כי בשיעורים קטנים יותר. הממוצע העולמי עומד על 35.6% דמויות נשיות, אך בחלק מהמדינות, כמו ארה"ב, נמצא שינוי צנוע לטובה).

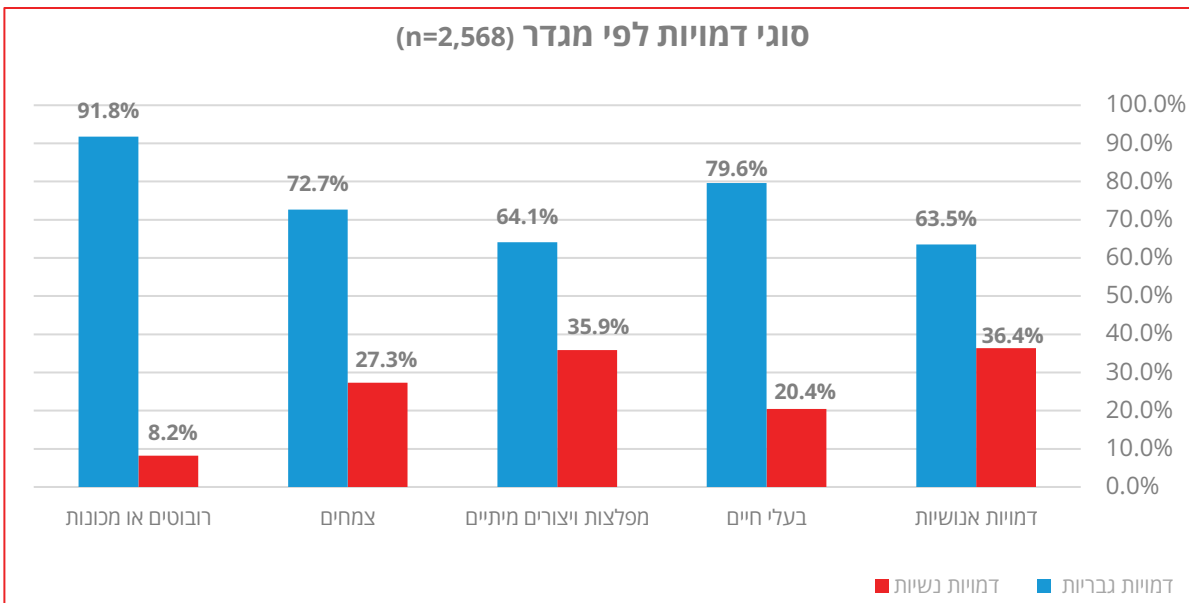
ייצוג מגדרי מאוזן היא בחירה של היוצרים והיוצרות. מודעות לחשיבות ליהוק דמויות נשיות (עלילתיות ולא-עלילתיות) יכול לשנות את התמונה בישראל בעשור הבא.

מגדר הדמויות לפי סוג הדמויות

התבוננות מעמיקה מגלה פערים גדולים יותר בייצוג מגדרי בדמויות שאינן אנושיות. בעוד שבקרב הדמויות האנושיות שיעור הדמויות הנשיות הוא 36.4%, הרי בקרב בעלי החיים שיעור הדמויות הנשיות הוא 20.4%, ורק 8.2% מן הדמויות של הרובוטים/מכונות הן דמויות נשיות.

תובנות מעשיות / מהנתונים עולה כי שיעור הדמויות הנשיות בקרב הדמויות האנושיות הוא נמוך (36.4%), אבל ברור כי הבעיה חמורה אף יותר בקרב דמויות שאינן אנושיות: בעלי חיים, ובעיקר רובוטים ומכונות.

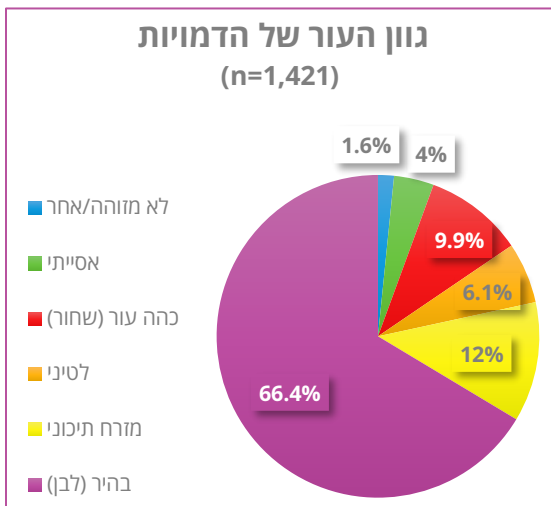
אם ייצוג מגדרי מאוזן היא בחירה של היוצרים והיוצרות, הרי עיצוב של דמויות בידיוניות בשיוויון מגדרי (כמו בעלי חיים או רובוטים מדברים) הוא הקל ביותר לפתרון: החיזר יכול בקלות להיות חיזרית, והעכבר יכול בקלות להיות עכברה.

נראה כי עבור היוצרים והיוצרות, ברירת המחדל של עיצוב דמות דימוינית היא גברית (זכורה) היטב דמותה הנשית הבודדה של הדרדסית לעומת כל אחיה הדרדסים בעלי האופי השונה), ולכן מודעות לחשיבות הנושא יכולה, ללא מאמץ ניכר, לחולל שינוי במצב.

בחינת הדמויות האנושיות שהוצגו בטלוויזיה לילדים בישראל

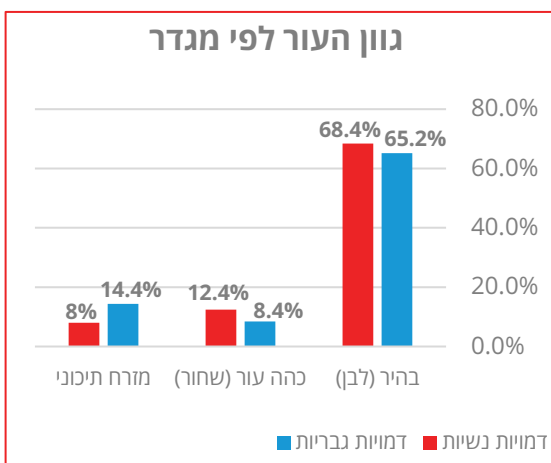

גוון העור של הדמויות

בקרב הדמויות האנושיות, רוב בולט - 66.4% היה של דמויות בעלות גוון עור בהיר (לבנים). דמויות בעלות גוון עור ומראה מזרח-תיכוני תפסו את המקום השני עם 12%, ואילו כהה עור (שחורים) זכו בייצוג של 9.9% מהדמויות.

בהשוואה הבינלאומית, בערוצי הילדים בישראל היה שיעור המזרח תיכוניים הגבוה ביותר (נתון מובן, שכן ישראל הייתה המדינה היחידה מהמזרח התיכון). שיעור הייצוג של דמויות לבנות היה דומה לממוצע הבינלאומי (66.5%).

בהשוואה לעשור הקודם, חלה ירידה של 10 נקודות אחוז בשיעור הדמויות של לבנים (76.4% - 2007), הכפלה של שיעור הדמויות של שחורים (2007 - 5.1%), ועליה של יותר מפי 5 בייצוג דמויות מזרח תיכוניות (2007 - 2.3%).

בחינת המגדר של 3 הקבוצות העיקריות לפי גוון העור, מגלה כי דמויות נשיות יוצגו יותר כלבנות או כשחורות אך היה פחות ייצוג לדמויות נשיות מזרח תיכוניות. בדמויות גבריות היה ייצוג גבוה יותר למזרח תיכוניים, ושיעור נמוך יותר של שחורים או לבנים.

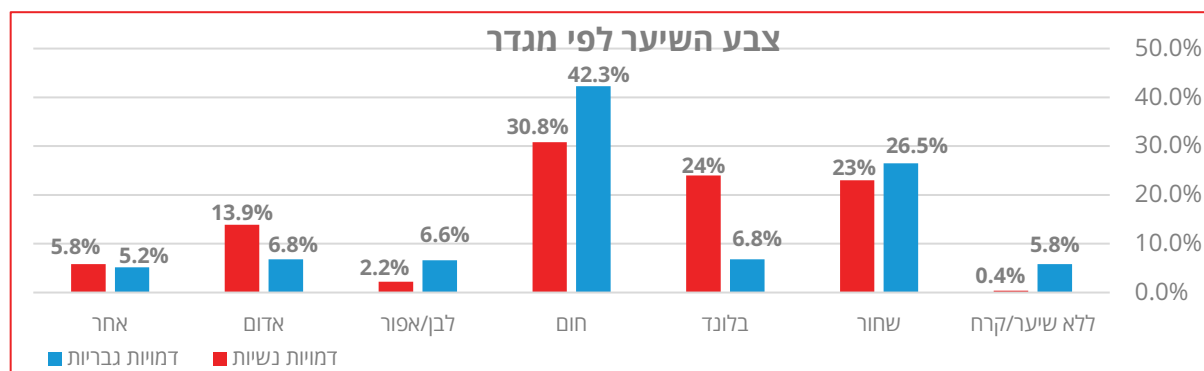
תובנות מעשיות / מהנתונים עולה כי רוב הדמויות האנושיות על מסך הטלוויזיה לילדים היו לבנות (כ-2/3). בקרב הדמויות בעלות החזות המזרח תיכונית נעדרו כמעט לחלוטין דמויות של ערבים (גם חרדים נעדרו), למרות שיעורם המשמעותי באוכלוסייה הישראלית (21% ב-2018).

העובדה ששיעור הדמויות הנשיות בעלות החזות המזרח תיכונית הוא נמוך יותר לעומת הדמויות הגבריות, מעלה תהייה לגבי המודל של האישה, הנערה או הילדה המוצג לילדים ולילדות בישראל. נוכח מיעוטן היחסי, עולה תהייה לגבי העניין של היוצרים בהצגת מגוון דמויות מזרחיות.

צבע השיער וגיל הדמויות

ניתוח צבע השיער של הדמויות לפי מגדר מראה כי קרחים היו כמעט תמיד דמויות גבריות. שיער אפור או שיבה הוצג פי 3 אצל דמויות גבריות. **שיעור הדמויות הבלונדיניות הנשיות היה יותר מ-3.5 פעמים גבוה יותר מדמויות גבריות.** היו פי שתיים יותר דמויות נשיות ג'ינג'יות (אדומות שיער) מאשר דמויות גבריות.

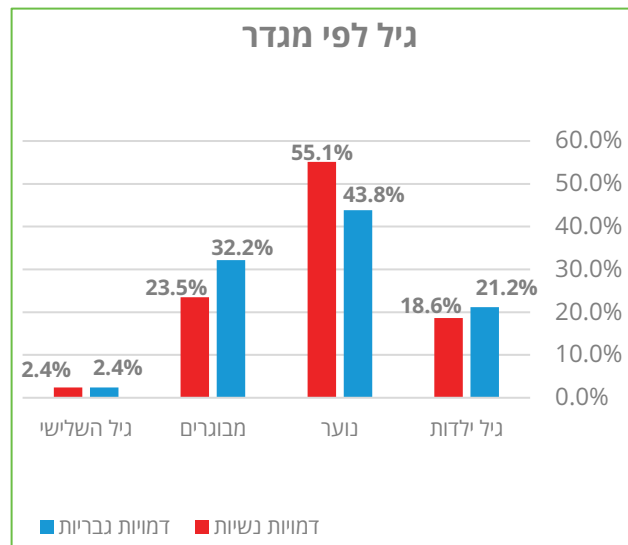
בהשוואה לעשור הקודם, חלה ירידה של 9% בשיעור הדמויות הגבריות בעלות שיער שחור (2007 - 35.6%), ולעומת זאת, **עליה בשיעור הדמויות הגבריות בעלות שיער חום** (2007 - 25.9%).

התבוננות בייצוג של גיל לפי מגדר מראה כי **מעט מאוד קשישים הוצגו בטלוויזיה לילדים.** בקרב המבוגרים הוצגו יותר גברים מאשר נשים, ואילו בקרב בני הנוער היו יותר נערות מאשר נערים.

בהשוואה בינלאומית של גיל הדמויות, **ישראל תפסה את המקום הראשון בייצוג דמויות של נוער** (ישראל - 47.9%; ממוצע בינלאומי - 35.6%).

תוכנות מעשיות / מהנתונים עולה כי קיים חוסר איזון בין ייצוג דמויות גבריות ונשיות של מבוגרים (יותר גברים מנשים), וחוסר איזון בייצוג של נוער (יותר נערות מנערים). אם נוסף את צבע השיער, נוכל להסיק כי היוצרים של הטלוויזיה לילדים הציבו על המסך הרבה יותר נערות בלונדיניות מאשר ילדים בעלי שיער בלונדי (והרבה פחות נשים בעלות שיער אפור). האם ניתן להציג המגוון האנושי בצורה מאוזנת יותר?

מוגבלויות ומאפייני אישיות

ייצוג של מוגבלויות שונות נעדר כמעט לחלוטין מהדמויות האנושיות שהוצגו בכלל הערוצים. רק 10 דמויות מתוך 1,421 דמויות הוצגו כבעלות מגבלה ברורה (4 דמויות גבריות ו-6 דמויות נשיות). רק 4 דמויות הוצגו כסובלות ממחלה כרונית. לא ניכר שינוי לעומת העשור הקודם.

תובנות מעשיות / יש חשיבות שכל הילדים יזכו לראות את עצמם מיוצגים על המסך, במיוחד אלה שאינם זוכים לראות ילדים כמוהם על בסיס יומיומי. מאחר שתוכניות טלוויזיה הן דרך לעצב מודלים של קבלת השונה והאחר ושל תיאורם כרגילים, נודעת חשיבות להציג ילדים בעלי מוגבלויות על המסך. הצגתה של דמות עלילתית כבעלת לקות או מגבלה כלשהי אין משמעותה בהכרח שהיא דמות שמחה פחות. להיפך, זה עשוי להציג אותה כדמות מעניינת ועשירה יותר, במיוחד נוכח העובדה ש 20% מהאוכלוסיה סובלת ממגבלה כלשהי.

רוב מוחלט של כ-90% מן הדמויות בטלוויזיה לילדים בישראל היו דמויות חיוביות (פרוטגוניסטיות). מתוכן, שיעור הדמויות הנשיות היה דומה לשיעורן בכלל התוכניות (32%). לעומת זאת, **בקרב הדמויות "הרעות" (אנטגוניסטיות), שיעור הדמויות הגבריות גבוה יותר משיעורן הכללי (75.8% מכלל הדמויות האנטגוניסטיות היו גבריות לעומת 68.8% מכלל הדמויות).**

עבודת צוות מודגשת מאוד בתוכניות לילדים ברחבי העולם, אך בישראל רק 53.4% מן הדמויות הוצגו כפועלות בצוות קבוצתי המונה מספר דמויות (לעומת ממוצע בינלאומי של 66.5% ו-92% בארה"ב). **ישראל ממוקמת במקום הראשון בקרב הדמויות הפועלות בזוג (31.1%) כשהיתר הוצגו כפועלות לבדן (15.1%). שיעור הדמויות הגבריות שהוצגו כמנהיגות היה גבוה ב-9% משיעור הדמויות הנשיות המנהיגות (גבריות - 41.8% לעומת 32.9% דמויות נשיות). לעומת זאת, דמויות נשיות הוצגו יותר כחלק מקבוצת שוות. דווקא הערוצים הפרטיים הציגו את הדמויות הנשיות יותר כמנהיגות (34%) לעומת הערוץ הציבורי, בו שיעורן היה 24.7% בלבד.**

הדמויות פותרות בעיות בעיקר בעזרת דיבור (נשיות - 57.8% לעומת 44.8% אצל דמויות גבריות). אצל **הדמויות הגבריות שיעור גבוה יותר (27.9%) פותר בעיות בעזרת מדע, טכנולוגיה, הנדסה ומתמטיקה (STEM) לעומת 16.8% בקרב דמויות נשיות, ובעזרת כוח (15% לעומת 10.4%).**

תובנות מעשיות / כדי לשבור סטריאוטיפים מגדריים יש חשיבות להציג דמויות נשיות בתפקידים המשויכים בדרך כלל לדמויות גבריות כמו מנהיגות או דמויות אנטגוניסטיות. גם בדרך פתרון הבעיות יש חשיבות להצגת דמויות נשיות חכמות, מהנדסות, חוקות ולא רק ככאלה שפותרות בעיות בעזרת דיבור.

ייצוג סוציו-אקונומי ומראה חיצוני

הייצוג החברתי של רוב השידורים בטלוויזיה לילדים היה של מעמד הביניים (74.4%). המשפחות האחרות היו בנות "מעמד בינוני-גבוה" (23.1%, שהוגדרו חזותית על ידי בעלות משפחתית על דירה/בית, רכב, מגורים בשכונה נעימה ולבישת בגדים יפים). **מעט מאוד מהדמויות הוגדרו כמגיעות ממעמד סוציו-אקונומי נמוך.**

תובנות מעשיות / כפי שכבר נכתב, יש חשיבות שילדים יזכו לראות את עצמם מיוצגים על המסך, במיוחד אלה שאינם זוכים להיות מיוצגים שם על בסיס יומיומי. הצגת קשוי חיים ריאליסטיים, כולל קשויים כלכליים, עשויה להעצים ילדים החשים בושה במצבה הכלכלי של משפחתם. בהתחשב בכך ששיעור המשפחות העניות בישראל נע סביב 19% מכלל המשפחות, ובהן גדלים מעל 800,000 ילדים עניים, ברור כי הטלוויזיה לילדים מפספסת את הייצוג של המגוון החברתי-כלכלי.

בחינת מראה חיצוני, הכרוכה בהערכת הרזון/ההשמנה ובמידת "ההיפר-מיניות" של ייצוגי הדמויות היא סובייקטיבית ולכן קשה לניתוח והערכה מדויקים. לתוצאות להלן צריך להתייחס כהתרשמות כללית ולא כהערכה החלטית.

שיעור ניכר מהדמויות האנושיות שהוצגו בטלוויזיה לילדים היו רזות או רזות מאוד (41.4%). רוב מובהק בקרב הדמויות הרזות היו נשיות. בנוסף, רק **דמויות מעטות היו דמויות שמנות או שמנות מאוד** (6%), ואלו היו בעיקר דמויות גבריות.

ייצוג היפר-מיני כרוך למשל בדמויות בעלות ריסים ארוכים, שפתיים בשרניות ובגדים חושפניים וכן בהבלטת שדיים אצל דמויות נשיות או "חזה משולש" ושרירי אצל דמויות גבריות. בטלוויזיה לילדים בישראל לא נתגלה בניתוח ייצוג היפר-מיני בולט. עם זאת, **בקרב הדמויות שהיו בעלות דגש מיני בולט, היו לא פחות בנים מאשר בנות.**

תובנות מעשיות / כאשר מלהקים דמויות לסדרה או מעצבים דמות מצוירת, היוצרים צריכים לעשות מאמץ להציג מגוון דימויי גוף. ילדים שואבים דימויים רבים מן המסך, ומידע מחקר עשיר מקשר בין האדרה תרבותית של רזון והיפר-מיניות להפרעות אכילה ולדימוי עצמי נמוך (בעיקר אצל בנות). ייצוג ריאליסטי של מגוון סוגי הגוף האנושי עשוי לתרום לביטחון עצמי של הצופים, לקבלה של העצמי ולסובלנות כלפי האחר.

סיכום הממצאים ומחשבות על עשייה: כך נראה השדה...

ז'אנר

- **ממצאים עיקריים:** טלוויזיה לילדים משדרת בעיקר אנימציה.
- **תובנה מעשית:** יש חשיבות להפקה ולשידור של יותר תוכניות לא-עלילתיות, במיוחד נוכח הצלחת הז'אנר ברשתות החברתיות ובמדיה הדיגיטליים.

ארץ ההפקה

- **ממצאים עיקריים:** חלה עליה בשיעור הפקות המקור, אך עדיין 3/4 מהתוכניות הן מחו"ל.
- **תובנה מעשית:** יש חשיבות להגברת כמות הפקות מקור ובמיוחד לא-עלילתיות (כמו תוכניות תיעודיות).

מאחורי הקלעים

- **ממצאים עיקריים:** גברים שולטים במקצועות מאחורי הקלעים (במיוחד בבימוי ופחות בתסריטאות).
- **תובנה מעשית:** רצוי להגביר את שיעור הבמאיות והיוצרות של תוכן לילדים.

הדמויות

- **ממצאים עיקריים:** הדמויות האנושיות נמצאות בירידה.
- **תובנה מעשית:** מומלץ לכלול יותר דמויות אנושיות, מאחר שילדים לומדים טוב יותר מדמויות אנושיות.

מגדר הדמויות

- **ממצאים עיקריים:** הדמויות הנבריות עדיין דומיננטיות, במיוחד בקרב דמויות לא-אנושיות. ישראל מצויה במקום האחרון בשיעור הדמויות הנשיות בטלוויזיה לילדים!
- **תובנה מעשית:** רצוי לחתור לאיזון במספר הדמויות הנבריות והנשיות, במיוחד בקרב דמויות מואנשות (בעלי חיים, רובוטים וכד').

סיכום הממצאים ומחשבות על עשייה: כך נראות הדמויות האנושיות...

אתניות (המתבטאת בגוון עור בדמויות האנושיות)

- **ממצאים עיקריים:** חלה עליה של יותר מפי 5 בייצוג דמויות מזרח תיכוניות אך עדיין הן 12% בלבד מהדמויות.
- **תובנה מעשית:** יש חשיבות להצגת דמויות מגוונות יותר, תוך הגדלת מקומן של דמויות נשיות בעלות חזות מזרח תיכונית.

צבע שיער

- **ממצאים עיקריים:** דמויות נשיות בלונדיניות מוצגות פי 3.5 יותר מדמויות גבריות מקבילות וגי'ונג'יות – פי 2 יותר לעומת דמויות גבריות.
- **תובנה מעשית:** יש חשיבות להצגת מגוון של גווני שיער גם אצל הדמויות הגבריות.

גיל

- **ממצאים עיקריים:** ישראל נמצאת במקום הראשון בשיעור דמויות של נוער.
- **תובנה מעשית:** יש להציג יותר דמויות בגיל השלישי.

מוגבלויות

- **ממצאים עיקריים:** בעלי מוגבלויות למעשה נעדרים מן המסך.
- **תובנה מעשית:** יש חשיבות להצגת מוגבלויות כחלק טבעי מן החברה.

מאפייני אישיות

- **ממצאים עיקריים:** בטלוויזיה לילדים בישראל נרשם השיעור הגבוה ביותר של דמויות הפותרות בעיות בעזרת מדע וטכנולוגיה, אך אלה בעיקר דמויות גבריות. יש יותר דמויות גבריות "רעות" או מנהיגות.
- **תובנה מעשית:** יש להציג יותר דמויות נשיות כמנהיגות, כאנטגוניסטיות ולהימנע מסטראוטיפים מגדריים, למשל בדרך של הצגת בנות רבות יותר הפותרות בעיות בעזרת מדע וטכנולוגיה.

מגוון סוציו-אקונומי

- **ממצאים עיקריים:** אין כמעט ייצוג למעמד סוציו-אקונומי נמוך.
- **תובנה מעשית:** יש להציג קשיי חיים כלכליים, ובדרך זו להעצים ילדים החשים בוושה במצבה הכלכלי של משפחתם.

מראה חיצוני

- **ממצאים עיקריים:** נמצא ייצוג רב של דמויות חזות וייצוג מועט של דמויות שמנות.
- **תובנה מעשית:** יש חשיבות להצגת מגוון צורות גוף.

הדו"ח הנוכחי מבקש לבחון את ייצוגי המגדר בטלוויזיה לילדים בישראל בעידן הנוכחי. כחלק ממחקר בינלאומי בשמונה מדינות, נבחנו שלוש שאלות מרכזיות: מאפייני תוכניות הטלוויזיה לילדים בכללם; מאפייני הייצוג המגדרי של הדמויות העלילתיות; מאפיינים המגדריים בקרב צוותי ההפקה. הדו"ח כולל המלצות ותובנות מעשיות ביחס לכלל ממצא.

בין הממצאים העיקרים המוצגים בדו"ח:

- חלה הרעה של 6.2% בייצוג של דמויות נשיות, כאשר בהשוואה בינלאומית ישראל מוקמה במקום האחרון בשיעור הדמויות הנשיות.
- למרות שיפור בכמות הפקות המקור (עליה של כ-8%), הרי עדיין מעל 3/4 מהתוכניות ששודרו הופקו בחו"ל.
- בדומה למתרחש בעולם, רוב מוחלט (95%) מן התוכניות היו עלילתיות, תוך העלמותן הכמעט מוחלטת של תוכניות לא-עלילתיות.
- מיפוי דימויי המגדר של הדמויות העלילתיות גילה ירידה במספר הדמויות האנושיות ועליה נגדית במספר המפלצות והיצורים המיתיים;
- הייצוג המגדרי הוא לרוב סטריאוטיפי, שבו דמויות נשיות מונהגות על ידי בנים, רזות ומצייתות לציפייה החברתית להיות "ילדות טובות".
- מיפוי מאחורי הקלעים של התוכניות גילה כי גברים דומיננטיים יותר במקצועות הבימוי והיצירה ואילו נשים תופסות מקום מרכזי יותר בתחום ההפקה והתסריטאות.

למידע נוסף:

המרכז לחקר מדיה לילדים ולנוער
המכללה האקדמית ספיר
yuvalg@mail.sapir.ac.il